

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПІДГАЄЧЧИНІ

Підгайці – один із центрів Середнього Опілля, мале історичне місто, але з великим історико-культурним потенціалом, який є відображений у численних пам'ятках історії та архітектури.

Туризм та архітектурна спадщина відіграють роль факторів зміцнення економічного та духовного потенціалу будь-якого краю України. Підгаєччина славиться своїми багатьма архітектурними пам'ятками, але більшість з них знаходиться в занедбаному стані. На Підгаєччині гостро стоїть проблема розвитку туризму. Відповідно до державної програми про децентралізацію та створення громад (закон “Про співробітництво територіальних громад”, “Про добровільне об'єднання територіальних громад”), постає питання розвитку та збереження самобутності Підгаєцького краю. Відродження архітектурної спадщини краю є необхідністю, яка дасть поштовх до розвитку туристичної галузі. Проблема розвитку туризму у краї є відсутність інвестицій у матеріальну базу архітектурних комплексів Підгаєччини, неефективність використання туристичних ресурсів, не зацікавленість молодих фахівців у вивченні проблеми збереження пам'яток. Тому метою статті є розкрити особливості архітектурної спадщини Підгаєччини, привернути увагу до проблем її збереження та розвитку на її базі туристичного комплексу краю.

Проблемою вивчення історії архітектурної спадщини Підгаєччини займалися ряд дослідників, серед них – кандидат архітектури О. Бойко, краєзнавець С. Колодницький, вчений та архітектор М. Бєвз, вчений та реставратор Р. Могитич та інші. Автори в основному звертали увагу на історії архітектурних пам'яток та проблемі їх реконструкції та збереження.

Зараз постає проблема як за допомогою архітектури краю та його історії, сприяти розвитку його економіки. А для цього потрібно вивчати особливості пам'яток, залучати інвесторів до створення туристичних програм місцями видатних та значущих архітектурних комплексів Підгаєцького краю.

Особливу роль в архітектурному комплексі Підгаєччини відіграє Костел Святої Трійці, який перебуває у стані прогресуючої руїни. Історія костелу складна і до кінця не з'ясована. Перші відомості про костел датують 1463р. Всі ті, хто були власниками підгаєцьких посіпостей долучалися до розбудови храму. Серед видатних фундаторів – Софія Замехова – Тишкевич, Станіслав Потоцький, Анна Могилянка та інші. Софія Замехова також пов'язана з таємницею підгаєцького скарбу, який часто згадували у своїх працях польські історики, які займалися даною проблематикою. Вважається, що частина скарбу була віддана Софією на фундацію костелу, де вона і заповіла її згодом поховати. Каплиця костелу і до тепер має ім'я Софії із Замехова [1, с. 137–141]. Дослідниця Оксана Бойко у своїй праці, подає фрагмент документу Софії із Замехова, де вказується, на честь і хвалу кого був збудований костел і було заповідано фундаторкою, щоб після її смерті будівництво храму було завершено [2, с. 365]. Щодо архітектурного стилю костелу у дослідників існують різні думки. Ніколай Недвескі, зауважує, що внаслідок багатьох пожеж та частих реставрацій костел позбавлений власного стилю [3, с. 15]. Костел являє собою синтез архітектурних стилів: двоярусна вежа – готика, портал – ренесансний, завершення – неоготика, інтер'єр – бароко з фрагментами готики, а каплиці та прибудови – еkleктика [4, с. 12– 13]. Цікавим є те, що у крипті костелу, каплиці Потоцьких, похований польський полководець, воєвода краківський, великий гетьман коронний Речі Посполитої Станіслав Ревера Потоцький (1667р.), засновник Станіслава. Підгайці та костел Пресвятої Трійці відомі і тим, що біля їх стін у 1698р. відбувалася битва Фелікса Казимира Потоцького (син Станіслава Ревери) з татарами, де здобули перемогу Потоцькі. Це було останнє вторгнення татар у межі старої Польщі.

Саме у костелі Пресвятої Трійці у 1667р. внаслідок битви під Підгайцями, було укладено перемир'я між гетьманом Правобережної України Петром Дорошенком та польним гетьманом Речі Посполитої Яном Собеським, за умовами якого, гетьман України визнав себе польським підданим разом із військом. 1902 р. 4 – 5 червня у Підгайцях відбулася канонічна візитація Андрея Шептицького, під час якої митрополит брав участь в урочистій месі в костелі Пресвятої Трійці.

Історія цієї архітектурної пам'ятки тривала та цікава. Але костел потребує негайної реконструкції, для того, щоб місцеві краєзнавці мали змогу проводити екскурсії по костелу, молоді науковці мали змогу ще повніше дослідити глибинні таємниці костелу. Завдання сучасних науковців, розкрити історію костелу та зацікавити туристів з різних міст та країн, приїжджати та ознайомлюватися з архітектурною спадщиною Підгаєччини. Ця робота потребує створення такої своєрідної “реклами” для архітектурної пам'ятки, створення цікавих експозицій, виставок на базі костелу. Потрібно зробити невідому історію костелу Пресвятої трійці цікавою для широкого загалу людей.

Не менш яскравою пам'яткою Підгаєччини є мурована синагога в Підгайцях (1627 р.), яка належать до оборонних синагог, що є найдавнішими, збереженими в Україні, спорудами цього типу. Синагога числиться у реєстрі пам'яток архітектури та містобудування національного значення з охоронним № 1559 [5]. На кін XVII ст.,

коли Підгайці стали містечком Габсбурзької монархії, юдеї буди домінуючою громадою і замешкували різні дільниці. Докладно не відомо коли підгаєцькі юдеї отримали привілеї на зведення мурованої синагоги. Польський історик Александр Чоловський зауважив, що синагога “ настільки цікава, що подібна до місцевої церкви, фондованої 1650 року Марією Потоцькою” [6, с. 31– 32]. Розміри синагоги свідчать про те, що тоді громада юдейська була достатньо великою і заможною. Синагога збудована у формі куба – архітектурного образу мікрокосмосу. Над головним входом напис івритом: “ Це царські ворота – тільки праведні ввійдуть через них” [7, с. 16 – 17]. В інтер'єрі до сьогодні збереглися залишки кам'яної різьби Арон Гакодешу (вівтарної шафи) зі слідами поліхромії.

До нашого часу синагога дійшла у зміненому вигляді. Головний молитовний зал та партерові північна жіноча молитовня з'єднані чотирма віконними прорізами з сегментними перемичками, розташованими на осях великих стрілчастих вікон. Ці прорізи розташовувалися на такій висоті, щоби жінки могли лише слухати богослужіння, а не бачити. Синагога має багато різних архітектурних особливостей. Досліджуючи синагогу як архітектурну пам'ятку можна багато дізнатися і про життя самої юдейської громади, особливості їх світогляду, побуту, господарства. Попри те, що синагога внесена до національного реєстру, держава не реагує на архітектурні пам'ятки. Нині синагога закинута, без вікон і дверей та потребує негайного відновлення.

Провівши реконструкцію архітектурних пам'яток, можна було б створювати різноманітні місцеві програми щодо заохочення туристів їх відвідувати. Ми повинні сприймати ці пам'ятки не лише як «купу каміння», а як основне джерело інформації. Ця інформація буде не тільки про те, з якого матеріалу будували і чому в такому стилі, а дасть нам можливість зрозуміти світогляд місцевого населення та різних релігійних громад, які проживали у той час, їхні традиції та звичаї розподілу прав та обов'язків між чоловічою та жіночою частинами суспільства та інші аспекти життя населення.

Отже, архітектурні пам'ятки Підгаєччини є унікальними та надзвичайно важливими джерелами інформації про минуле для нас. Громада міста та держава повинні активізувати свої дії щодо реконструкції цих пам'яток, допомогти оточуючим зрозуміти їх самобутність та неповторність. Залучення туристів дало б змогу підвищити економічний та духовний рівень населення, створити позитивний туристичний імідж Підгаєччини, як найбільш привабливого, екологічно чистого осередку туризму. Потрібно зосередити увагу на питанні розвитку та діяльності туристичної індустрії району, збереженню культурної спадщини та розвитку бренду “Підгаєччина туристична”. Реалізація заходів з розвитку туристичної галузі позитивно вплине на розвиток таких видів економічної діяльності, як торгівля, готелі, харчова промисловість, діяльність у сфері відпочинку і розваг та створить додаткові робочі місця, стимулюватиме розвиток народних ремесел і культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степан Колодницький. Таємниця Підгаєцького скарбу / Упор. С. Колодницький // Підгайці та Підгаєччина. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2012. – 768 с. – С. 137– 141.
2. Оксана Бойко. Костел Пресвятої Трійці в Підгайцях / Упор. С. Колодницький // Підгайці та Підгаєччина. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2012. – 768 с. – С. 365.
3. Юрій Кравченко. Унікальний храм у Підгайцях може зникнути // Номер один. – 2012. – № 34. – С. 15.
4. Колодницький Степан. Підгайці. Путівник. – Львів, 2005. – С.12– 13.
5. Постанова Ради Міністрів УРСР № 442 від 06.09.1979 р.
6. Оксана Бойко. Синагога в Підгайцях / Галицька брама. – Львів, 2006. – № 3– 4. – С. 31– 32.
7. Колодницький Степан. Підгайці. Путівник. – Львів, 2005. – С. 16– 17.

Луковицький Д.

Науковий керівник –проф. Алексієвець Л. М.

СТАВЛЕННЯ США ДО РУЙНАЦІЇ СРСР: ЗМІНА ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ (1986–1994 рр.)

Україна не перший рік має тісні відносини зі Сполученими Штатами Америки. Питання контактів цих двох держав постійно досліджується, але джерело їх менш висвітлено в літературі. Витоки ще потребують опрацювання. Отже, актуальність зрозуміла – не можна говорити про суть українсько-американських контактів, не визначивши їхніх передумов.

Зрозумілою є й мета статті – це висвітлення позиції США до подій, які відбувались у вказаний період. До завдань варто віднести аналіз першоджерел (офіційних документів, виступів міжнародних лідерів, статей із ЗМІ), формування єдиної концепції щодо проблеми та її осмислений аналіз.

Говорячи про історіографію, то питання українсько-американських відносин висвітлено в Українській дипломатичній енциклопедії [1], напрацюваннях Сергія Плохія [2], інших науковців. Певною мірою, дану тематику заторкує й Збігнєв Бжезінський у роботі «Велика шахівниця» [3]. Офіційні міжнародні документи, звіти посольств, як України, так і США, є головним джерелом інформації з приводу даної тематики. Автор пропонує бачення, базоване в більшості на безпосередніх історичних працях, аніж роботах дипломатичного характеру.

Масові ідеї незалежності України з'явилися раніше за дату її проголошення – ще у 1986 році населення було невдоволено подіями всередині СРСР. Радянська система давно не працювала на гідному рівні, а